L'HORTA

GENERALITAT VALENCIANA

CENTRE D'EDUCACIÓ AMBIENTAL
DE LA COMUNITAT VALENCIANA

Bulletí nº 35
Maig 2023

EMAS
Gestión ambiental verificada
REG.NO. ES-CV-000008

CERTIFIED IQNet MANAGEMENT SYSTEM

AENOR
Gestión Ambiental
GA-2002/0233

COMITÉ AGRICULTURA ECOLÒGICA
ES-ECO-020-CV
COMUNITAT VALENCIANA

EAR
Educació Ambiental en Ruta

Bulletí nº35 - L'horta >>>>

ÍNDEX

01_EDITORIAL
02_RESSENYA LITERÀRIA
03_RESSENYA AUDIOVISUAL
04_ELS WEBS
05_RESSENYA MATERIAL DIDÀCTIC
06_ALTRES ENTITATS
07_HUI ENS ACOMPANYA
08_BONES PRÀCTIQUES AMBIENTALES
09_CONEIX EL CEACV
10_L'HORT: ELS ESPINACS
11_CENTRE DE DOCUMENTACIÓ

01_EDITORIAL

Anna Pons
Cap de Servei
d'Educació Ambiental

En el País Valencià comptem amb molts espais d'horta. En som afortunats. La geografia, el clima, la disponibilitat d'aigua, i les persones que han treballat la terra han configurat uns paisatges on l'horta ha estat present en molts d'ells.

Quan parlem d'horta parlem de moltes coses: cultius, llauradors i llauradores, séquies, assuts, sénies, rius, pous, boqueres, partidors, reg, collita, alqueries, menjars, cuina, alimentació, cants de batre, festa, paisatges, pintures, fotografies, passejos, olors, llum, flors, aus, insectes, ... L'horta és part de la nostra història i de la nostra cultura. Ens proporciona espai per a l'activitat productiva i per a l'oci, i genera aliments i benestar.

Els valors agraris, culturals, ambientals i paisatgístics, fn de l'Horta de València un dels paisatges agraris periurbans més singulars de tota la conca mediterrània. Conscient de la seua rellevància, la societat valenciana ha demandat la seua protecció per tal de preservar-la i garantir-ne la seua protecció, recuperació i pervivència per a les generacions futures. També han estat reconeguts aquests valors per diverses institucions internacionals, instant a la seua conservació.
Productes vegetals d'alta qualitat ixen de les hortes valencianes, amb l'avantatge per a nosaltres de què han de recórrer pocs kilòmetres per a arribar a les persones consumidores, i això significa poder-los consumir frescos així com també evitar elevades emissions de gasos d'efecte d'hivernacle lligades al transport.

No obstant els reconeguts valors de les hortes i de l'Horta, aquests paisatges estan sotmesos a pressions i amenaces de tot tipus: creixement urbanístic de les ciutats i dels pobles, infraestructures viàries, àrees d'activitats logístiques, industrials i/o energètiques, escalfament global, reducció de la disponibilitat d'aigua per al reg com a conseqüència del canvi climàtic, com d'altres impactes lligats a determinades pràctiques agrícoles (ús de productes fitosanitaris de síntesi, etc.). Cal afegir l'abandonament del cultiu dels camps derivat de la baixa rendibilitat econòmica i de l'escàs reconeixement social del treball agrari.

Des de l'educació ambiental tractem de donar a conéixer tots els valors d'aquests paisatges, com també les pràctiques agràries més sostenibles. En l'Alqueria dels Frares, la seu del Centre d'Educació Ambiental, tenim un recurs magnífic per a treballar aquestes qüestions, l'Hort històric, on estan representades les diferents civilitzacions que han marcat l'agricultura valenciana, que està certificat en Agricultura Ecològica, i on el personal de l'equip educatiu realitza activitats didàctiques dirigides als diferents públics que ens visiten.

02_RESSENYA LITERARIA

Miguel Ángel Bartolomé
Biòleg. Educador del CEACV

Títol original:	Pla de l'Horta de València. Subtítol: Un paisatge Cultural Mil·lenari
Autor/a:	Arancha Muñoz Criado
Any:	2010
Editorial:	Conselleria de Medi Ambient, Aigua, Urbanisme i Habitatge de la Generalitat Valenciana.
Núm. Pàgines:	Dos volums (Volum I: 171 pàg. Volum II:218 pàg.)

Estructurat en dos volums, el Pla de l'Horta de València, va ser publicat en 2010, sota la direcció de la llavors Directora General del Territori i Paisatge Arancha Muñoz Criado i la Coordinació d'Ignasi Deu i Sergio Esparza, diversos autors i autores van fer un recorregut històric de l'horta que envolta a la ciutat de València des de l'època àrab fins a l'actualitat.

L'edició del Pla de l'Horta Valenciana, és una edició molt cuidada, amb un gran material gràfic, compost de mapes històrics i actuals, a més el text es recolza en infografies de gran qualitat i utilitat, així com un desplegament fotogràfic molt ampli.
El primer Volum (Estratègies de Preservació i Gestió), aquesta estructurat en quatre capítols.

El primer d'ells incideix en la situació de l'àrea metropolitana de València dins de l'horta valenciana, descrivint la varietat de paisatges que podem trobar en aquesta àrea metropolitana i la importància que té l'aigua en la seua concepció; el mediterrani i les seues platges, el riu Túria, l'Albufera de València i l'horta amb les seues grans séquies que porten l'aigua donant vida als cultius conformant un paisatge únic.

El segon dels capítols posa en valor el patrimoni cultural, paisatgístic, històric i natural de l'horta de València, un paisatge viu cultivat des del segle XII i vinculat a una infraestructura hidràulica històrica. Només queden cinc espais més d'horta mediterrània a Europa, totes elles estan amenaçades pel creixement urbà i els canvis socioeconòmics, per tant la preservació i l'interés que té l'horta valenciana no sols és local o regional, la seua conservació és d'interés europeu.

En el tercer capítol s'estudia l'evolució recent de l'horta de València, els seus problemes actuals, com la fragmentació a causa d'infraestructures i la deterioració que es produeix en el límit del nucli urbà, l'abandó de l'activitat agrícola i l'abandó del patrimoni cultural, i com pot evolucionar a partir d'ara, tenint en compte diferents factors, com el creixement demogràfic de la ciutat, i els diferents escenaris que es puguen donar.

L'últim capitule del Volum 1 tracta sobre el Pla d'Acció Territorial, la qual cosa es pretén abastar amb aquest pla, els objectius, la metodologia de treball i unes estratègies de gestió, protecció i ordenació.

L'objectiu final del pla és compatibilitzar la protecció i la posada en valor de l'horta amb un desenvolupament urbà i econòmic sostenible, per a complir aquests objectius bàsics s'ha dissenyat un esquema d'intervenció estructurat en cinc línies estratègiques:

1. Protegir i connectar els paisatges de més valor de l'horta entre si i les relacions amb la mar, amb el Parc Natural de l'Albufera, amb el Parc Natural del Túria i amb les muntanyes de l'interior.

2. Definir les formes sostenibles de gestió i el finançament de l'activitat agrícola basada en la generació d'un valor afegit a la producció agrària.

3. Integrar paisatgísticament les infraestructures i el limite urbà amb l'horta.

4. Protegir i posar en valor el patrimoni cultural, visual i ambiental, catalogant i restaurant el patrimoni cultural de l'horta, atenent especialment el patrimoni immaterial.

5. Incentivar l'horta per al seu ús públic, recreatiu i cultural, generant sinergies ciutat-horta, divulgant la cultura tradicional de l'horta, realitzant accions de conscienciació ciutadana.

Bulletí nº35 - L'horta >>>>

03_RESSENYA AUDIOVISUAL

Paloma Sánchez
Arqueòloga i educadora del CEACV

Títol original: RENAIXEM
Any: 2020
Enllaç: www.youtube.com

Bulletí nº35 - L'horta >>>>

compromís que tenim amb l'Agenda 2030.
Renaixem es va rodar a l'abril del 2020 a València, la Punta, Castellar L'Oliveral, El Saler, Poble Nou, Tauladella, Albalat dels Sorells, Foios, Meliana i Alboraia sota la direcció de David Segarra.

Renaixem es pot veure en el següent enllaç

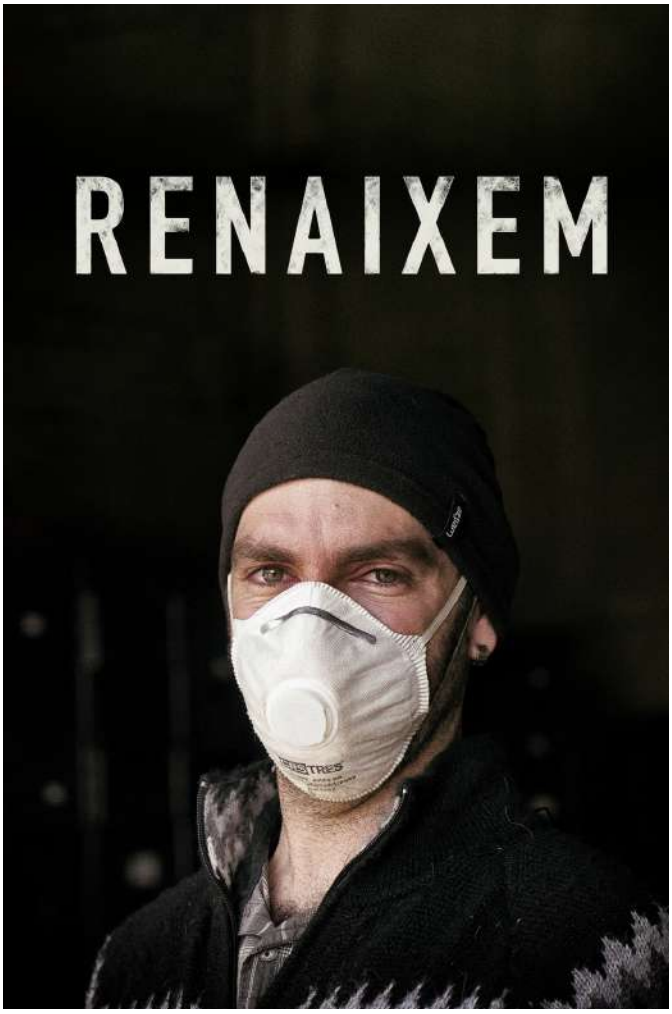

Un treball contrarellotge per a posar en valor el paper fonamental dels homes i les dones que ens alimenten, evidenciant l'eficàcia del mil·lenari sistema agrícola Valencià.

04_ELS WEBS

Serafín Huertas Alcalá
I.T. Agrícola. Educador del CEACV

1 La Cátedra L'Horta de València

2 Paisajes Turísticos Valencianos

3 Sistemas Importantes de Patrimonio Agrícola Mundial

4 Consell de l'Horta de València

5 VISIT VALÈNCIA

2

Paisajes Turísticos Valencianos

L'objectiu general del projecte Paisatges Turístics Valencians és abordar accions vinculades als paisatges valencians, referides tant a l'escala municipal, comarcal, provincial o autònoma, com a la de projectes turístics molt concrets, preferentment empresarials relacionats amb el sector turístic. El seu contingut es mou entre la caracterització i valoració del paisatge en la seua relació amb el turisme.

És un portal turístic dirigit tant per a professionals com per a persones interessades en l'aspecte turístic dels paisatges valencians, entre ells l'Horta.

1

La Càtedra L'Horta de València

La Càtedra L'Horta de València tracta de difondre el passat i el present de l'Horta, però també ser porta oberta per a parlar del futur amb totes les parts implicades. Altres objectius són documentar i donar a conéixer el patrimoni històric, arquitectònic i cultural que l'Horta ha acumulat durant segles; fer la major possible difusió dels abundants estudis, investigacions i projectes que el món acadèmic i professional ha elaborat i aportat durant els últims anys en aquesta qüestió; difondre entre els àmbits i entitats de la societat valenciana el coneixement més específic sobre que ha estat i és hui aquest territori.

La web ofereix activitats, un catàleg de patrimoni, una àrea d'investigació i un espai per a les càtedres universitàries vinculades a l'Horta.

3

Sistemas Importantes de Patrimonio Agrícola Mundial

En el 20é aniversari del programa de Sistemes Importants de Patrimoni Agrícola Mundial, l'Organització de les Nacions Unides per a l'Agricultura i l'Alimentació, FAO, recorda la importància de cuidar i salvaguardar el patrimoni agrícola mundial, els seus paisatges i la biodiversitat que els envolta i homenatja en el seu web a l'Horta de València com un dels quatre Sistemes reconeguts i preservats des del 2019.

Bulletí nº35 - L'horta >>>>

05_RESSENYA MATERIAL DIDÀCTIC

Iris Gutiérrez Martín
Ambientòloga. Educadora del CEACV

01 El Joc de L'Horta, de L'ETNO

02 Material didàctic:
La Biodiversitat a l'hort,
del CEACV

El Joc de L'Horta, de L'ETNO

L'horta és un model característic de paisatge rural comú a gran part de la conca mediterrània. És la síntesi de moltes cultures que han habitat aquest espai, on la cultura musulmana destaca per ser l'artífex del paisatge de regadiu que coneixem en la Comunitat Valenciana.

El patrimoni material de les zones d'horta és innombrable: alqueries, barraques, camins històrics, arquitectura hidràulica (séquies, assuts, molins d'aigua), etc. I posseeix també un ric patrimoni cultural i etnològic d'usos, tradicions i costums que ajuden a definir els senyals identitaris de la cultura en el territori valencià.

Però l'horta és a més un paisatge que connecta i arrela als seus habitants amb el seu entorn natural més immediat, on l'aigua adquireix un paper fonamental. Les infraestructures hidràuliques són, sens dubte, l'element vertebrador del paisatge hortícola.

En el **Museu Valencià d'Etnologia (l'ETNO)**, es pot visitar l'exposició permanent ***Horta&Marjal*** que parla sobre la forma de vida en l'horta de la Comunitat Valenciana i la seua evolució al llarg de la història i la seua dependència dels recursos hídrics. Des d'aquesta exposició naix el ***Joc de L'Horta***, un joc de taula que el museu ha creat com a eina per a explicar alguns aspectes de l'exposició.

El Joc de L'Horta es basa, clarament, en el popular joc de l'oca, l'origen més probable de la qual s'atribueix als Cavallers Templers durant l'edat mitjana. Aquest últim joc, és una recreació del Camí de Santiago Francés des de Somport (pirineus), i servia de guia als pelegrins per a ajudar-los a realitzar aquesta ruta de manera segura. A l'oca se li atribuïen qualitats de saviesa i protecció, per això en el tauler representa els llocs segurs on els pelegrins podien trobar refugi.

En el Joc de L'Horta el tauler descriu les labors que s'han de realitzar en el camp per a produir les hortalisses fins que arriben al mercat, passant per les dificultats que poden obstaculitzar el seu cultiu. Al llarg del camí, els jugadors aprenen sobre les tècniques agrícoles tradicionals valencianes i s'enfronten a reptes relacionats amb la gestió dels recursos disponibles, com l'aigua i els abonaments. El joc representa, a més, aspectes etnogràfics de la cultura relacionada amb l'horta i l'aigua, com el Tribunal de les Aigües de València, i dona especial importància a les infraestructures hidràuliques, que simbolitzen les caselles d'avanç ràpid, anàlogues a les oques del joc en el qual es basa.

El joc es presenta dins d'una caixa de cartó que conté el tauler doblegat, les fitxes, daus i gobelets, i un fullet amb la descripció i les regles del joc. És un joc d'estètica cuidada, amb unes il·lustracions infantils, senzill i fàcil d'entendre i seguir. Els materials són de cartó rígid i plàstic, duraders i agradables.

Aquest joc no està a la venda. L'ETNO ha editat un nombre d'exemplars que s'obsequien als col·legis (o altres col·lectius i entitats) que visiten l'exposició i realitzen el joc en el museu, fins a esgotar existències. En el següent enllaç es troba la informació sobre el joc i el contacte per a concretar una visita al museu

Bulletí nº35 - L'horta >>>>

06_ALTRES ENTITATS

Miquel Jordà Piqueras
Enginyer agrònom i llicenciat
en ciències ambientals
Gerent del Consorci del Consell

CONSORCI CONSELL DE L'HORTA DE VALÈNCIA

CONSORCI CONSELL DE L'HORTA DE VALÈNCIA
EL PLA DE DESENVOLUPAMENT AGRARI COM A EINA FONAMENTAL DE DINAMITZACIÓ AGRÀRIA LOCAL PER A LA PERVIVÈNCIA DE L'HORTA DE VALÈNCIA

Bulletí nº35 - L'horta >>>>

Bulletí nº35 - L'horta >>>>

Bulletí nº35 - L'horta >>>>

Bulletí nº35 - L'horta >>>>

Bulletí nº35 - L'horta >>>>

07_HUI ENS ACOMPANYA

Jordi Barreira
Biòleg. Educador del CEACV

José, agricultor de
L'horta Nord

Bulletí nº35 - L'horta >>>>

Bulletí nº35 - L'horta >>>>

Bulletí nº35 - L'horta >>>>

Bulletí nº35 - L'horta >>>>

08_BONES PRÀCTIQUES AMBIENTALS EN L'HORTA

Jordi Barreira
Biòleg. Educador del CEACV

L'horta és un espai amb una gran riquesa etnològica i ambiental. Alhora és un espai productiu, motor econòmic de moltes zones. Però, sobretot des dels últims anys, ha crescut l'ús recreatiu que es fa de l'horta que hi ha als voltants de les grans ciutats.

En la situació de canvi global que estem patint, la seua conservació es fa necessari perquè ens permet obtindre productes de proximitat, són l'hàbitat de pol·linitzadors i reservori de biodiversitat, actuen prevenint les inundacions i també com a zones de segrest de carboni atmosfèric. A més, són utilitzades per algunes persones per fer exercici, per relaxar-se, socialitzar i entretindre's. I per últim són zones amb un gran patrimoni etnològic i cultural.

Per tot açò, es fa necessari l'adquisició d'unes normes bàsiques per part de tots els usuaris de l'horta.

Bones pràctiques en l'horta com espai productiu:

QUE POT FER EL LLAURADOR

- Treballar amb varietats locals, perquè solen estar millor adaptades a les condicions ambientals de la zona.
- Plantar productes de temporada.
- Realitzar una correcta rotació de cultius, per reduir l'ús d'adobs i fertilitzants. Una rotació correcta permet que el sòl mantinga els nutrients, que no s'esgoten, i ajuda a controlar les plantes adventícies, malalties i plagues.
- Evitar la crema de les restes vegetals. Una alternativa és la trituració de les restes vegetals i emprar-les per a cobrir el sòl, afavorint l'emmagatzematge d'aigua, segrest de carboni i augmenten la biodiversitat del sòl.
- Reduir el llaurat dels camps al mínim possible, per mantindre l'estructura del sòl i evitar problemes d'erosió. I en cas que les parcel·les estiguen situades en zones que tinguen pendent, fer-ho transversalment al pendent.
- Mantindre bardisses naturals envoltant les parcel·les que augmenten la biodiversitat i afavorisquen la presència de controladors biològics de les plagues.
- Plantar espècies aromàtiques, actuen com a plaguicides, repel·lint l'entrada de plagues als cultius i afavorixen la presència de pol·linitzadors.
- Utilitzar, en la mesura del possible, adobs d'origen natural, reduint al màxim els químics. I sempre, actuar d'acord amb la normativa vigent.
- Reduir al màxim possible l'ús de plaguicides químics i en cas d'usar-los, fer-ho segons les indicacions dels fabricants i amb les mesures indicades per a la seua correcta manipulació.
- Fer un bon ús dels recursos hídrics. Fer ús dels mètodes de reg més adequats i controlar les possibles pèrdues que hi haja en els sistemes de reg per reparar-les.
- Retirar els plàstics, i altres residus, utilitzats en el conreu, dipositant-los en els llocs corresponents, especialment els envasos de productes fitosanitaris en els punts SIGFITO.

QUE PODEM FER COM CONSUMIDORS

- Comprar productes de temporada i de proximitat.
- Comprar productes en els mercats de l'horta o en els de venda directa dels llauradors, per beneficiar directament els productors i que obtinguen un preu més just pels seus productes.
- Comprovar la procedència dels productes que consumim mirant les etiquetes.

L'horta com espais recreatius. Hi ha molta gent que viu al voltant de l'horta que l'utilitza com espai per lleure. Aquest ús ha produït tota una sèrie d'impactes en l'horta, per evitar-los, podem seguir les següents premisses:

- Si circulem amb vehicles, no eixir-se'n dels camins, ni detindre'ls dins les parcel·les.
- Quan passegem no eixir-se'n dels camins o sendes de ferradura, ni xafar els camps, encara que no estiguen llaurats, fem malbé el sòl i perjudiquem les plantacions.
- No dur animals solts, si fem servir l'horta per a passejar els nostres animals domèstics, arreplegar els seus excrements i no deixar-los que entren als camps.
- No deixar restes, encara que siguen productes biodegradables.
- No agafar productes sense permís, llevat que el llaurador permeta espigolar.
- No fer abocaments de deixalles, cal dur-les als punts d'arreplegada selectiva o ecoparcs.
- No abandonar animals de cap tipus.
- Respectar la infraestructura hidràulica i no fer vessaments a les séquies.

09_CONEIX EL CEACV

Francesc Julià
Tècnic de l'hort del CEACV

LA CEBERA DEL CEACV

Les ceberes són unes construccions del paisatge agrari de l'Horta de València de finals del segle XIX. La seua funció era la de servir de lloc de magatzematge de les cebes que es cultivaven perquè anaren assecant-se.

La seua arquitectura tradicional té com a referent la barraca valenciana i compten amb una estructura de fusta i una coberta, que en origen era de palla, que es construïa amb teules de fusta.

Presenten una morfologia allargada (de diversos metres de longitud) i estreta (amb al voltant d'un metre o poc més d'ample) i una altura d'al voltant de dos metres.

En un dels costats curts se situava una porta per a permetre el seu accés i poder treballar a l'interior per a introduir i traure les cebes. Estan cobertes amb una teulada de dos aiguavessos. Les parets laterals estan formades per llistons clavats a l'estructura amb una separació entre si d'uns centímetres, els suficients perquè l'interior estiga ventilat, però no més de l'amplària d'una ceba, per a evitar que aquestes caiguen per aquests buits quan s'acumulen a l'interior de la cebera.

Durant el segle XX eren nombroses les ceberes que es trobaven entre els cultius de cebes de l'Horta, especialment en la seua zona sud, en poblacions com Xirivella, Paiporta, Alfafar o Sedaví entre altres. Actualment, amb la reducció de l'activitat agrícola, i més en concret amb el cultiu de la ceba, les ceberes han perdut la seua funció i actualment s'han destruït moltes i les que queden, en general, estan en un mal estat de conservació.

En el CEACV, tenim una zona especial dedicada a l'agricultura, l'Hort Històric de la CV, en la qual es cultiven en parcel·les diversos tipus de cultius ordenats en funció de la època històrica en què van arribar al que és actualment el territori valencià. A més dels cultius en l'hort del CEACV es tracten de mostrar altres aspectes associats a l'agricultura, la sostenibilitat i els usos tradicionals d'aquests espais. Per tot això es va decidir construir en una de les parcel·les de l'hort una cebera.

La cebera del CEACV es va construir fa uns mesos en una de les parcel·les dedicades als cultius de més recent introducció en el nostre territori, com a mostra del seu important valor patrimonial i etnològic. La seua construcció pretén contribuir

Bulletí nº35 - L'horta >>>>

10_L'HORT

Víctor Benlloch
Biòleg. Tècnic del CEACV

ELS ESPINACS

Bulletí nº35 - L'horta >>>>

A LA

GRATINAT D'ESPINACS I BLEDES AMB BACALLÀ I PANSES

INGREDIENTS

- 900 g d'espinacs frescos
- 900 g de bledes fresques
- 4 grans d'all
- 1 ceba
- 10 ametles
- 60 g de panses
- 3 trossos de bacallà dessalat
- 2 ous durs
- Farina (beixamel)
- Llet (beixamel)
- Formatge
- Oli d'oliva
- Sal
- Pebre negre (beixamel)
- Nou moscada (beixamel)

PREPARACIÓ

1. Cou els espinacs i les bledes 3 o 4 minuts en aigua salada, escorre-les i reserva. Pela i pica finament els alls i la ceba.
2. Sofrig uns minuts la ceba i els alls, agrega les panses i les ametles trossejades i salta 2 o 3 minuts més.
3. Esmolla el bacallà i afig-lo a la paella per a cuinar-lo 1 o 2 minuts més.
4. Mescla el sofregit amb els espinacs i les bledes escorregudes. Afig els ous durs tallats a trossets i remou tot. Posa tota la mescla en una cassola o safata de fang.
5. Prepara una beixamel i recobreix amb ella la mescla de la cassola de fang. Sobre ella empolvora el formatge ratllat.
6. Ficar al forn fins que aquest la beixamel i el formatge daurat. Traure, deixar reposar 10 minuts i ja està llest per a servir.

11_CENTRE DE DOCUMENTACIÓ DEL CEACV

Bulletí nº35 - L'horta >>>>

Bulletí nº35 - L'horta >>>>